

— הרי זו מותרת לחזור לו לבעלה הראשון, שהרי לא זינתה ולא קרובה לזנות היתה כיון שלא נישאת.

ומשמע שלא צריכה גט מהשני אלא חוזרת לראשון מיד.

ולדבריו, שאתה חושש ל"שמא יאמרו" — **התם נמי נצריכה גט משני, כי נימא** [שיאמרו הבריות]: **גירש זה, וקידש זה! ונמצאת אשת איש יוצאה שלא בגט.**

ומשנינן: **לעולם בעיא גט משני, ואחר כך** חוזרת לראשון, ומשום "שמא יאמרו".

ותמהינן עלה: **אי הכי, שחושש אתה** ל"שמא יאמרו הבריות", ולכן אתה מצריכה גט מן השני כשקידשה, הרי יבואו לומר: גירש הראשון, וקידשה השני, ושוב גירשה השני, **ונמצא זה, הראשון שהחזירה — מחזיר גרושתו משנתארסה, שהיא אסורה לו?**

ומשנינן: משנתנו היא **כרבי יוסי בן כיפר, דאמר: רק מן הנשואין של אחר אסורה** גרושתו לחזור לבעלה הראשון.

אבל **מן האירוסין של אחר — הרי זו מותרת לחזור.**

אך עדיין תמהינן: **הא מרקתני סיפא** [שם צב א]: **אע"פ שנתן לה האחרון, שקידשה ולא** טפ-א נשאה, **גט — לא פסלה מן הכהונה משום** גרושה, שאין זה גט, כיון שלא היתה נשואה לו.

מכלל, ממה שלמדנו שאין היא נפסלת מן הכהונה, מבינים אנו דלא בעיא גט, שאין היא צריכה גט אפילו מדרבנן.

האשה האחת, ואף על פי שכבר נישאת האשה על פי הראשונה.

אבל שתי נשים באיש אחד — כפלגא ופלגא דמי!

אין כאן דין "רוב דעות" אלא כאילו בא עד אחד כנגד העד הראשון, והרי בכי האי גוונא היה נאמן הראשון שנישאת על פיו ולא השני, וכדעולא.

שנינו במשנה: **צריכה גט מזה ומזה:**

ומקשינן: **בשלמא מן הבעל הראשון תבעי גט** [צריכה היא גט] כדי להנשא לאחר, כיון שאשתו גמורה היא.

אלא, מבעלה השני — אמאי צריכה גט כדי להנשא לאחר? והרי ביאתו זנות **בעלמא היא, שהרי לא תפסו קידושיו, לפי שאשת** איש היא, ולמה צריכה היא גט מן השני?!

אמר רב הונא: הצריכה חכמים גט מן השני, מחמת גזירה: **שמא יאמרו הבריות** שלא כך היה המעשה, שנישאת לשני אחר ששמעה על מיתת בעלה, שהרי רואים הם שהבעל חי לפנינו.

אלא יאמרו שכך היה מעשה: **גירש זה** [בעלה הראשון] **ונשא זה** [בעלה השני] אחריו את גרושת חברו, ואם מוציאה השני בלא גט **נמצאת אשת איש יוצאת בלא גט.**

ותמהה הגמרא על ביאור זה:

אי הכי, סיפא של משנתנו [השנויה לקמן בדף צב א] **דקתני בה:**

אמרו לה מת בעלך, ונתקדשה, ועדיין לא נכנסה לחופה עם השני, **ואחר כך בא בעלה**

ואין אנו תולין לקולא, שיאמרו "קידושי טעות הווי", אלא חוששים אנו שמא יאמרו הבריות "נמצאת אשת איש יוצאת בלא גט".

ואם תאמר: **סיפא**, **נמי ליקנסוה!** שאף בסיפא, כשנתקדשה האשה ולא נישאת היה לנו לקנסוה, ולחוש שמא יאמרו הבריות שאשת איש יוצאת בלא גט!?

לא תיקשי, היות ואינו דומה הרישא לסיפא.

כי **רישא**, דנישאת, ו**עבדא איסורא**, עשתה האשה איסור, (3) לכן **קנסוה** חכמים, ואין תולים לקולא.

אבל **סיפא**, דנתקדשה בלבד, ולא **עבדא איסורא** — **לא קנסוה רבנן**, ותולים לקולא שיאמרו הבריות "קידושי טעות הווי".

שנינו במשנה: **ואין לה כתובה לא על זה ולא על זה:**

ומבאר הגמרא את הטעם שאין לה כתובה מן הראשון אף שבעלה הוא:

דאי בעיא גט, שהרי אם צריכה היא גט — **אמאי לא פסלה מן הכהונה?** והרי לא גרע זה מ"ריח הגט", שהוא פוסלה לכהונה! (1)

אלא, מבאר הגמרא באופן אחר את הסיפא, שמבואר בה, שאם קידשה השני ולא נשאה אינה צריכה ממנו גט —

משום הכי אין אנו מצריכים גט ב**סיפא**, ואין חוששים "שמא יאמרו גירש זה וקידש זה", כשם שאנו מצריכים אותה גט ברישא מטעם זה —

כי **אמרי אינשי**, כשיראו את השני מוציא בלא גט, שודאי קדושי השני **קדושי טעות הווי** [וכגון שקידשה על מנת שאני כהן ונמצא ישראל], ומשום כך לא הוצרך לתת גט, אף שקידשה כדין אחר גירושי הראשון [לפי דעת הבריות].

שמא תאמר: **ברישא** — שנשאה השני — **נמי**, למה מצריכים אנו גט משני, והרי **אמרי נישואי טעות הווי!** (2)

תשובתך: לא דמי. כי **ברישא קנסוה רבנן**,

שנותן לה גט".

2. הקשו התוספות על פירוש רש"י שפירש "קידושי טעות" דהיינו שקידשה על מנת שאני כהן ונמצא ישראל, אם כן מאי פריך ארישא, והרי אין תנאי בנשואין [ראה לקמן צה ב וקז א], ולא שייך קידושי טעות!?! ולפיכך פירשו: קידושי טעות, שסבורה שמת בעלה, ולא מת, כמו שהוא באמת.

3. שנבעלה, או שמכל מקום נכנסה לחופה ונמסרה לביאה של זנות. מאירי. וראה גם

1. תניא [לקמן צד א]: "ואשה גרושה מאישה לא יקחו [הכהנים]". אפילו לא נתגרשה האשה אלא מאישה [כגון שכתב לה גט ואמר לה הרי את מגורשת ממני ואי את מותרת לכל אדם, שלא נתגרשה זו לגמרי, אלא מאישה נפרדה, רש"י] פסולה היא לכהונה [אם מת, והותרה לינשא, רש"י]. והיינו "ריח הגט" הפוסל בכהונה.

וכתב הריטב"א שיכולה היתה הגמרא לדייק מלשון המשנה "אף על פי שנתן לה גט" שאינה צריכה מן הדין גט, אלא שראיית הגמרא אלימא ליה, כי היה יכול לדחות דהכי קאמר "אף על פי

חייב לפדותה, ואם כן היה צריך לכאורה להחזיר את הפירות שאכל, וכן את הפחת שנגרם מהשימוש ברכושה.

כי קנסוה חכמים שלא יחזיר לה בעלה את הפירות שאכל, ולא את ה"בלאות", שהם הפחת שפחתו הבגדים או כל רכוש אחר עקב שימושו בהם.

שנינו במשנה: ואם נטלה מזה ומזה — תחזיר:

ותמהינן: פשיטא!?

ומפרשינן: מהו דתימא, כיון דכבר תפשה, לא מפקינן מינה [הואיל וכבר תפסה לא גזרו עליה שנוציא ממנה], קא משמע לן שתחזיר אף את אשר תפסה.

שנינו במשנה: והולד ממזר מזה ומזה:

תנן התם במסכת תרומות ב ב]:

אין תורמין מן הטמא על הטהור, משום הפסד כהן.⁽⁵⁾

ואם תרם — מן הטמא על הטהור, בשוגג

כי מאי טעמא תקינו לה רבנן⁽⁴⁾ כתובה, כדי שלא תהא קלה בעיניו להוציאה, ואילו הא, שחייב הוא להוציאה, אדרבה, תהא קלה בעיניו להוציאה.

שנינו במשנה: אין לה פירות ולא מזונות ולא בלאות:

ומפרשת הגמרא את הטעם: כי תנאי כתובה ככתובה דמי.

והיינו, כשם שקנסוה שתאבד את כתובתה, כך קנסוה שתאבד את כל מה שמוגדר כ"תנאי כתובה", כגון המזונות והכסות שהבעל חייב לאשתו.

ואף על פי שאין לה כתובה, בכל זאת פטור הבעל להחזיר את פירות נכסי המלוג שאכל.

זאת, למרות שכל זכותו באכילת הפירות היא ובשימוש בנכסיה בלי לשלם את הבלאי שנגרם מהשימוש בנכסים, היא משום תקנת חכמים, שתקנו לו זכות של אכילת פירות ושימוש בנכסי מלוג תחת חיובו לפדותה אם נשבית [שהוא אחד מ"תנאי הכתובה"].

ואשה זאת, שאין לה תנאי כתובה, אין הוא

אחר, ראה שם.

5. כן פירש רש"י והסכימו עמו התוספות. והוסיפו עוד פירוש, שעיקר הטעם הוא משום שצריך לתרום מן היפה ולא מן הרע וכמו שאמרה תורה "ולא תשאו עליו חטא בהרימכם את חלבו [המובחר] ממנו". אלא שהחמירו חכמים בטמא יותר מבסתם רע, ואמרו: אם תרם במזיד מן הטמא על הטהור לא עשה ולא כלום, מה שאין כן בתורם מן הרע על היפה. והטעם, מפני שהטמא אינו ראוי לאכילה כלל.

בריטב"א, הובאו דבריו בהערות על המשנה לקמן, גבי נתקדשה.

4. כתבו התוספות: אף על גב דקיימא לן כתובה דאורייתא היא, הכי קאמר: מאי טעמא תיקנו חכמים כתובה לאלמנה, שאין לה כתובה מדאורייתא, משום שלא תהא קלה בעיניו להוציאה, ולפיכך בנדון דידן, אפילו שבתולה היא, ויש לה כתובה דאורייתא, אמרו חכמים שתפסיד כתובתה, כדי שתהא קלה בעיניו להוציאה, והביאו דוגמא לפירוש זה ממקום

— תרומתו תרומה. (6)

אבל אם תרם מן הטמא על הטהור במזיד — לא עשה ולא כלום, מדרבנן.

והוינן בה: מאי "לא עשה ולא כלום"?

אמר רב חסדא: לא עשה ולא כלום — כל עיקר!

והיינו, דאפילו ההיא גריוא [אפילו אותה מדה של פירות שהפריש, שמן התורה תרומה גמורה היא], הפקיעו חכמים ממנה את קדושת התרומה, והדר לטיבליה [חוזרת היא להיות טבל], כדמפרש טעמא ואזיל.

רב נתן ברבי אושעיא אמר: לא עשה ולא כלום לתקן את השיריים הטהורים, אבל אותה מדה שהפריש לתרומה — תרומה הוי, ונותנה לכהן. (7)

ומבאר הגמרא את מחלוקתם:

רב חסדא — לא אמר כרב נתן ברבי אושעיא —

דאי אמרת שאותה מדה שהפריש הוי תרומה — זימנין דפשע, ולא מפריש.

יש לחוש שמא לא יפריש תרומה אחרת להתיר את השיריים הטהורים, מאחר שרואה שהתרומה שהפריש תרומה היא.

ומקשה הגמרא על רב חסדא הסובר "לא עשה ולא כלום כל עיקר":

מאי שנא מהא דתנן במסכת תרומות [ג א]: התורם קישות, ונמצאת מרה.

התורם אבטיח, ונמצא פרוח —

ומה שלא פירש רש"י הטעם שאין תורמין מן הטמא על הטהור משום דהוי מן הרעה על היפה, היינו משום דברעה על היפה אפילו מדרבנן תרומתו תרומה [לכד מתורם קישות מרה או אבטיח סרוח] ואפילו במזיד [וכמו שכתבו התוספות שהובאו בהערה קודמת], ולא החמירו בטמא על הטהור אלא משום הפסד כהן.

7. בפשוטו הטעם דהוי תרומה, הוא משום שמדין תורה הרי הוא תרומה גמורה. וכמו שכתב רש"י שמשום הכי תרומתו תרומה בשוגג, ולא רצו חכמים להפקיע קדושת תרומה ממנה. ואולם כל זה אינו אלא לפי מה דמשמע מרש"י [כמבואר בהערה קודמת], שכבר ידעה הגמרא עכשיו, את דינו של רבי אלעאי שהתורם מן הרעה על היפה תרומתו תרומה, אבל לפי המבואר בתוספות בהמשך הסוגיא ד"ה לרב, שעדיין לא ידענו שמן התורה חלה התרומה,

6. פירש רש"י: בשוגג תרומתו תרומה, כדרכי אלעאי לקמן.

וכוונתו לומר, שלא תאמר, כיון שתרם מן הטמא על הטהור הרי זה כמי שתרם מן הרע על היפה, שאמרה תורה "ולא תשא עליו חטא, בהרימכם את חלבו ממנו", ולכן פירש רש"י: דאמר רבי אלעאי [לקמן עמוד ב]: התורם מן הרעה על היפה, אף שהוא נושא עליו חטא, מכל מקום חלה התרומה.

ולמדנו מדברי רש"י אלו, כי כבר עתה ידעינן לדינא דרבי אלעאי, ולא כמו שכתבו התוספות ד"ה לרב, דהשתא סלקא דעתין שהתורם מן הרעה על היפה וכל שכן מן הטמא על הטהור אין תרומתו תרומה מדאורייתא. וביארו שם הטעם, דתרומתו תרומה בשוגג משום שלא הקפידה התורה בתרומה מן הרעה על היפה אלא במזיד, כדכתיב "ולא תשא עליו חטא", דמשמע במזיד, דאיכא נשיאות חטא.

הרי זה תרומה, ואינה חוזרת לטיבלה. ויחזור ויתרום⁽⁸⁾ כדי לתקן את השיריים.

ומוכח, שאין אנו חוששים שמא יפשע ולא יתרום לתקן את השיריים!?

ותמהה הגמרא על הקושיה:

הרי אותה משנה, בתורם בשוגג היא עוסקת, שהרי שנינו "ונמצאת" מרה, "ונמצא" סרוח.

וכי שוגג אמזיד — קרמית!?

וכי מקשה אתה מן התורם בשוגג שלא כדין, על התורם במזיד שלא כדין!?

והרי יש לחלק:

שהתורם בשוגג, לא עבד איסורא. ואין לנו לחוש שאם נאמר תרומה הוי, שמא יפשע ולא יתרום לתקן את השיריים. שהרי שוגג הוא ולא פושע, ולפיכך הוי תרומה.

אבל התורם במזיד — קעבד איסורא. ויש לנו לחשוש שאם נאמר "תרומה ויחזור ויתרום", יפשע אותו אדם, שחשוד הוא, ולא יפריש תרומה אחרת לתקן את השיריים. ולכן אמרו חכמים שלא תהא תרומתו תרומה כלל.⁽⁹⁾

אך ממשיכה הגמרא להקשות:

ורמי יש לנו להקשות סתירה מדברי המשנה בענין תורם בשוגג מן הטמא על הטהור — אדברי המשנה בתורם בשוגג קישות ונמצאת מרה:

שהרי הכא — בתורם מן הטמא על הטהור — קתני במשנה: בשוגג, תרומתו תרומה, ואינו צריך אפילו לתקן את השיריים.

ואילו התם, גבי תורם קישות ונמצאת מרה, שמדובר בשוגג ["נמצאת"] — קתני במשנה: תרומה, ויחזור ויתרום, כדי לתקן את השיריים!?⁽¹⁰⁾

ומשנינן: התם — גבי קישות ונמצאת מרה — שוגג קרוב למזיד הוא, דאיבעי ליה למיטעמיה.

היה לו להפריש על מעט ממה שהוא עומד לתרום, ולטועמו אם ראוי הוא לתרומה על השאר.

ולכן, אף שדינו כשוגג, שאין לחוש שמא יפשע, ותרומתו שתרם תרומה הוי, מכל מקום צריך הוא לתקן את השיריים, כיון שקרוב למזיד הוא.

"תרומה ויחזור ויתרום" שצריך להפריש שתי תרומות.

10. לשיטת התוספות שטעם האיסור בתרומת טמא על הטהור הוא משום שאינו ראוי לאכילה, ניחא בפשיטות הדמיון של הגמרא לתורם קישות ונמצאת מרה, שהרי אף היא אינה ראויה לאכילה, וכמו שכתבו התוספות.

ולשיטת רש"י שטעם האיסור לתרום מן

צריך לומר, דהשתא קא סלקא דעתין שקנס חכמים הוא שתהיה זו תרומה ויחזור ויתרום.

8. ואף דבשאר תורם מן הרעה על היפה לא גזרו חכמים בדיעבד, הכא שאינו ראוי לאכול כמו שאר רעה, החמירו יותר. תוספות.

9. כתבו התוספות: אבל אין לפרש דשוגג לא עבד איסורא לא קנסו, אבל מזיד קנסו, דאין זה קנס דהדר לטיבלה, דטפי דמי קנס הא דאמר

וממשיכה הגמרא להקשות על רב חסדא:

ורמי אליבא דרב חסדא, מתורם במזיד מן הטמא על הטהור, אמזיד שבמשנה אחרת, ולענין אחר: שהרי —

הבא — גבי תורם מן הטמא על הטהור — קתני: במזיד לא עשה כלום. ופירשה רב חסדא שאינה תרומה כל עיקר, משום דחיישינן שיפשע, ולא יחזור ויתרום.

ואילו **התם** במסכת דמאי [ה י] **תנן:**

התורם מדבר שגדל בעציץ שאין נקוב, שאין חיובו בתרומה אלא מדרבנן, על דבר שגדל בעציץ הנקוב, שחיובו בתרומה מן התורה — הרי זו תרומה, מדרבנן.

ויחזור ויתרום! הואיל ומן התורה הרי זה תורם מן הפטור על החיוב, שאינה תרומה.

ותיקשי לרב חסדא: למה הוי תרומה, והרי יש לחוש שיפשע ולא יחזור ויתרום!?

ומשנינן: **בתרי מאני, בתבואה הגדלה בשני כלים, עציצים, האחד נקוב והשני אינו נקוב — ציית, יקבל התורם את דברי חכמים, ויציית להם.**

שאם נאמר לו, היות ותרמת מהתבואה שגדלה בעציץ שאינו נקוב על התבואה שגדלה בעציץ נקוב, צריך אתה לחזור

ולתרום כדי לתקן את התבואה שגדלה בעציץ הנקוב, יתקבלו הדברים אצלו, וישמע לנו אפילו אם יווכח לדעת שהתרומה עצמה שתרם, לא פקעה קדושתה. ואין לגזור שמא יפשע ולא יחזור ויתרום.

אבל **בהד מנא — לא ציית!**

בטמא וטהור שגדלו באותו הכלי, בעציץ נקוב אחד, לא ישמע לנו לחזור ולתרום.

כי כאשר נאמר לו שהתרומה הטמאה שתרם מהתבואה שגדלה באותו העציץ אינה מועילה לתקן את התבואה הטהורה, אלא עליו לתת את התרומה הטמאה לכהן וגם לחזור ולתרום תרומה טהורה אחרת — לא יציית לנו, אלא יתן את התרומה הטמאה בלבד לכהן.

ולאו דוקא אם גדלה התבואה באותו כלי, אלא בכל ענין שאינו רואה שינוי מהותי בין התרומה שתרם ובין השיריים שנשארו.

ולכן, מוטב שתחזור התרומה הטמאה לטיבלה, ואז הוא יחזור ויתן תרומה טהורה לכהן.⁽¹¹⁾

ועתה מקשה הגמרא לשיטת רב נתן ברבי אושעיא, החולק על רב חסדא:

ולרב נתן ברבי אושעיא, דאמר "התורם מן הטמא על הטהור במזיד, לא עשה ולא כלום

הטמא על הטהור הוא משום הפסד כהן, הכי מקשה: הרי סוף סוף תורם מן הטמא על הטהור לא עדיף מתורם קישות ונמצאת מרה, כיון שהטמא אינו ראוי לאכילה, וכיון שהחמירו בו אפילו בשוגג, למה לא החמירו בתורם מן הטמא על הטהור.

11. כתב הריטב"א, בשני כלים שונים שפיר משמע ליה כי הדין נותן שלא תהא תרומתו תרומה. אבל בטמא וטהור, שהן ענין אחד וכלי אחד, הוא טועה וסובר שתרומתו תרומה. וחד מנא ותרי מאני דאמרינן — לאו דוקא, אלא לומר שהם ענין אחד או שני ענינים.

התרומה לכהן, ואם רצה הכהן הרי הוא מדליקה מיד [כדין תרומה טמאה]?

והרי היה לנו לדונה כטבל גמור, האסור בהדלקה, עד שיוציא עליה תרומה ומעשר ממקום אחר! (2)

ומשנינן: **שאני הכא** — גבי תורם מן הטמא על הטהור — **דמדאורייתא תרומה מעליתא היא**, והועילה לתקן, הן את השיריים והן את עצמה, **וכדרכי אלעאי**, כדמפרש ואזיל.

ולכן, על אף שהחמירו חכמים שלא תועיל הפרשתו לתקן את השיריים עד שיחזור ויתרום מן הטהור על הטבל, בכל זאת, לגבי התרומה עצמה, השאירוה על דינה, שתהא מותרת לכהן להדלקה, כדין תרומה טמאה. (3)

דאמר רבי אלעאי: מניין לתורם מן הרעה על היפה — שתרומתו תרומה?

דכתיב [במדבר יח] "ולא תשאו עליו חטא כהרימכם את חלבו ממנו" [את המובחר].

מלמד הכתוב שאם לא תרימו מן המובחר — תשאו עליו חטא.

לתקן את השיריים, אבל תרומה הוי", ואם רצה הכהן, הרי הוא מדליקה מיד —

ב-ט9 תיקשי: **מאי שנא מהא דתנן** במסכת דמאי [ה י]:

התורם מן הפירות הגדלים בעציץ הנקוב, שיונקים מהקרקע, באמצעות הנקב, וחייבים בתרומה מדאורייתא, על פירות הגדלים בעציץ שאין נקוב, שחייבים בתרומה רק מדרבנן, לפי שאין חיוב תרומה מן התורה אלא בדבר היונק מהקרקע — **תרומתו תרומה מדרבנן**, והרי היא קדושה בקדושת תרומה, והועילה הפרשת התרומה לתקן את השיריים שגדלו בעציץ הבלתי נקוב, שחייבים בתרומה רק מדרבנן.

ובכל זאת, **לא תאכל** התרומה עצמה לכהן — **עד שיוציא עליה** הישראל **תרומה ומעשר ממקום אחר**, (1) כדי לתקן את התרומה עצמה.

שהרי נמצא, שהוא מפריש "מן החיוב על הפטור" מן התורה, ואין התרומה עצמה ניתרת בהפרשה הזאת, אלא היא נשאת טבל גמור.

והשתא תיקשי: אם כן, גם גבי התורם מן הטמא על הטהור, למה אנו נותנים את

1. כתב תוספות הרא"ש: אבל מיניה וביה, מהתרומה עצמה, לא יפריש, היות ויש לחוש שיאכיל את השיריים מהתרומה לזרים. ומן הדין, הרי כולה תרומה מדרבנן, כיון שהועילה לתקן מדרבנן את העציץ שאינו נקוב. וראה גם בתוספות ישנים, ולשון התוספות נראה חסר.

2. נתבאר על פי רש"י בעמוד א ד"ה אבל, וס"א שכרש"י בעמוד ב ד"ה מאי שנא, שיש איסור ב"הנאה של כילוי" בטבל טמא.

3. לענין התרומה עצמה, השאירוה חכמים על

אך רש"י במסכת קדושין [מו ב ד"ה עד] כתב: עד שפריש עליה תרומה ממקום אחר,